

Designing an entrepreneurship development model in agricultural education centers and strategic analysis of the entrepreneurship situation (Case study: Imam Khomeini Higher Education Center)

pages
73-91

A.Mokhbar Dezfuli ¹, O. Jamshidi ^{2*} and S. D. Haji Mir Rahimi³

1 & 3) Agricultural Education Research and Extension Organization, Jihad Applied Scientific Institute, Imam Khomeini Higher Education Center (RA)

2) PhD in Agricultural Development, University of Tehran and Research Expert, Imam Khomeini Higher Education Center (RA)

*Corresponding author: Jamshidi.omid65@ut.ac.ir

Received date: 2025.02.18

Accepted date: 2025.05.24

Abstract

Today, unlike in the past, global markets are facing daily and even moment-to-moment changes in the needs of human societies, and educational organizations, which are the main factor in training specialized human resources, must move quickly and with the right goals in order not to be left behind by rapid changes and survive and grow in these markets. One of the new goals of educational centers is to develop entrepreneurial activities. On the other hand, the existence of an entrepreneurship development model ensures that the measures taken are based on planning and a comprehensive approach. The existence of high unemployment rates, especially in agricultural fields, doubles the need to attach importance to the development of entrepreneurship in agricultural education centers as one of the main custodians of agricultural education in the country. Therefore, the purpose of the present study was to design an entrepreneurship development model for agricultural education centers using a systematic review of sources and extracting influential components. This study also sought to strategically analyze the status of entrepreneurship development in agricultural education centers. For this purpose, 30 students participating in entrepreneurship projects and their professors were interviewed in four areas of weaknesses, strengths, threats, and opportunities for entrepreneurship development. Finally, the results of this study were presented in two parts: the proposed model for entrepreneurship development in higher education centers and the strategies for entrepreneurship development based on the SWOT model.

Keywords: Entrepreneurship, Entrepreneurship Development and Agricultural Education Centers.

طراحی مدل توسعه کارآفرینی در مراکز آموزش کشاورزی و تحلیل استراتژیک وضعیت کارآفرینی (مورد مطالعه: مرکز آموزش عالی امام خمینی (ره))

شماره صفحات

۷۳-۹۱

عبدالله مخبر دزفولی^۱، امید جمشیدی^{۲*} و سید داوود حاجی میررحیمی^۳

۱ (۳ و) سازمان تحقیقات آموزش و ترویج کشاورزی، مؤسسه علمی کاربردی جهاد، مرکز آموزش عالی امام خمینی (ره)

۲ (دکتر) توسعه کشاورزی دانشگاه تهران و کارشناس پژوهش مرکز آموزش عالی امام خمینی (ره)

* نویسنده مسئول: Jamshidi.omid65@ut.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۰۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۳۰

چکیده

امروزه بر خلاف گذشته، بازارهای سطح جهان با تغییرات روزانه و حتی لحظه به لحظه نیازهای جوامع بشری روبرو هستند و سازمان های آموزشی که عامل اصلی تربیت نیروی انسانی متخصص هستند، برای جا نماندن از تغییرات سریع و بقا و رشد در این بازارها باید به سرعت و با هدف گذاری های درست حرکت کنند. یکی از اهداف نوین مراکز آموزشی، توسعه فعالیت های کارآفرینانه است. از طرفی وجود مدل توسعه کارآفرینی باعث می شود که اقدامات صورت گرفته براساس برنامه ریزی و نگرش همه جانبه صورت پذیرد. وجود آمار بالای بیکاری مخصوصاً در رشته های کشاورزی لزوم اهمیت به توسعه کارآفرینی در مراکز آموزش کشاورزی به عنوان یکی از متولیان اصلی آموزش کشاورزی در کشور را دوچندان می کند. بنابراین هدف تحقیق حاضر طراحی مدل توسعه کارآفرینی مراکز آموزش کشاورزی با استفاده از مرور سیستماتیک منابع و استخراج مؤلفه های تاثیر گذار بود. همچنین این تحقیق به دنبال تحلیل استراتژیک وضعیت توسعه کارآفرینی در مراکز آموزش کشاورزی بود. برای این منظور از تعداد ۳۰ نفر از دانشجویان شرکت کننده در طرح های کارآفرینی و اساتید ایشان در چهار حوزه نقاط ضعف، قوت، تهدید و فرصت های توسعه کارآفرینی مصاحبه به عمل آمد. در نهایت نتایج تحقیق حاضر در دو قسمت مدل پیشنهادی توسعه کارآفرینی در مراکز آموزش عالی و همچنین استراتژی های توسعه کارآفرینی مبتنی بر مدل SWOT ارائه گردید.

کلمات کلیدی: کارآفرینی، توسعه کارآفرینی و مراکز آموزش کشاورزی.

مقدمه

کشاورزی از دیرباز به عنوان مهمترین عامل تأمین نیازهای فزیولوژیکی بشر مورد توجه بوده و امروزه نیز وظیفه زمینه‌سازی توسعه پایدار در ابعاد مختلف را برعهده دارد. در هر کشور و با هر میزان از توسعه‌یافتگی، بخش کشاورزی اصلی‌ترین منبع تولید غذا، پوشاک و در نتیجه استقلال و خودکفایی آن کشور است که باید متناسب با رشد جمعیت بتواند با شیوه‌های مختلف پاسخ‌گوی نیاز افراد باشد (Subhani, 2012). از طرفی نسبت قابل توجهی از منابع نیروی انسانی در این بخش فعال هستند که و به همین دلیل چگونگی تربیت نیروی انسانی جهت اشتغال در بخش کشاورزی از اهمیت زیادی برخوردار است. با توجه به هزینه بالای آموزش کشاورزی به خصوص در بخش آموزش عالی، باید نسبت به آینده شغلی آنان و کارآفرینی در نظام آموزشی توجه بسیار زیادی گردد. تربیت نیروی انسانی مناسب بازار کار در بخش کشاورزی را از چالش‌های قرن بیست و یکم می‌داند. سوابق تحقیقات در ایران نیز بیانگر وجود چالش بین نظام آموزش کشاورزی و نیاز بازار کار می‌باشد. از جمله اینکه در همین تحقیق، بیش از ۸۰ درصد از دانشجویان مشغول به تحصیل در رشته‌های کشاورزی میزان آمادگی خود را برای اشتغال در بازار کار کشاورزی در حد متوسط، کم یا خیلی کم ذکر کرده‌اند. در ایران بیکاری روز افزون سبب نگرانی طبقات مختلف جامعه بویژه دانش‌آموختگان جوان گردیده و دولت در تلاش است برای ایجاد تحوّل مثبت در شرایط نامطلوب بازار کار، از سیاست‌های حمایتی گوناگون پیروی کند تا فرصت‌های شغلی را افزایش دهد. در دو دهه گذشته، بخش چشمگیری از بودجه دولت، به منظور اشتغال‌زایی و کارآفرینی هزینه شده ولی در عمل به پدید آمدن فرصت‌های شغلی پایدار نشده است. براساس اعلام آخرین آمار در اردیبهشت ماه ۱۳۸۹ از ۱۳۳ هزار عضو سازمان نظام مهندسی کشاورزی ۱۹ هزار نفر در بخش دولتی، ۲۷ هزار نفر غیردولتی و بالغ بر ۶۰ هزار مهندس معادل ۴۵ درصد کل اعضا جویای کار در بخش کشاورزی وجود دارد. این گفته از آن رو اهمیت دارد که ۴۵ درصد اصلی‌ترین نهاد صنفی دانش‌آموختگان بخش کشاورزی بیکار هستند و این می‌تواند به عنوان محکی برای برآورد تعداد بیکاران این بخش به کار رود. به طور کلی یکی از عمده دلایل بیکاری دانش‌آموختگان بخش کشاورزی را می‌توان، نارسایی در آموزش‌های تجربی و کاربردی مناسب در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی دانست (Khosravi Puro, 2015). و جای بسی تأسف است که در کشوری همچون ایران که تنوع آب و هوایی، زمین‌های مستعد و نیروی کار جوان به فراوانی وجود دارد، شاهد این نرخ بالای بیکاری به ویژه در بخش کشاورزی هستیم (Sobhani and Hossieni, 2010). تحقیق حاضر نیز با توجه به اهمیت بحث اشتغال و تأکید بر کارآفرینی به عنوان یکی از بهترین راه‌حل‌های آن به صورت نظری ضرورت توسعه کارآفرینی در نظام آموزش کشاورزی را مورد بررسی قرار می‌دهد. همچنین وضعیت کارآفرینی را در مرکز آموزش عالی امام خمینی(ره) به عنوان یکی از مراکز آموزش کشاورزی پیش‌رو در کارآفرینی با استفاده تحلیل SWOT مورد تحلیل قرار گرفت.

ادبیات نظری تحقیق

۱- مفهوم کارآفرینی

واژه «کارآفرینی» نزدیک به دو بیست سال است که مورد استفاده قرار می‌گیرد (Morris and Lewis, 1995). Richard Cantillon (1730) اقتصاددان ایرلندی را می‌توان به عنوان اولین فردی دانست که از اصطلاح کارآفرین در علم اقتصاد سخن به میان آورده است. او کنشگران اقتصادی را به سه گروه مالکان زمین، کارگران دستمزد بگیر و آن دسته کنشگران اقتصادی که ضمن پذیرش ریسک در بازار به فعالیت می‌کنند، تقسیم می‌کند. به تعریف وی کارآفرین شخصی است که ابزار تولید را به منظور ترکیب به صورت محصولاتی قابل عرضه به بازار خریداری می‌کند. در این تعاریف بیشتر بر ابهام و خطرپذیری کارآفرین اشاره شده و ذکر می‌گردد که کارآفرین در هنگام خرید از قیمت نهائی محصولات اطلاع خاصی ندارد. در آن زمان کانتیلون عمده فروشان را به عنوان اصلی‌ترین گروه کارآفرینان محسوب می‌نمود (Jevons, 1881). منشا واژه کارآفرین از اصطلاح فرانسوی *Entreprendre* معادل لغت *Undertake*، به معنای متعهد شدن بر گرفته شده است که در زبان فارسی به مسئولیتی که یک شخص به عهده می‌گیرد اطلاق می‌شود (Anderson et al, 2006). Jean Baptiste Say (1830) اقتصاددان فرانسوی، بر این باور است که واژه کارآفرین برای اولین بار در حدود سال ۱۸۰۰ میلادی ابداع و به کار برده شده است. به بیان او: کارآفرین فردی است که متعهد به یک شرکت یا سازمان باشد. به ویژه در نقش یک پیمانکار، که واسطه‌ای میان سرمایه و نیروی کار فراهم می‌آورد (Klyver et al, 2008). از دیدگاه شومپیتر کارآفرینی موتور محرکه رشد اقتصادی و تغییرات اجتماعی محسوب می‌شود و این تغییرات در ایجاد مشاغل جدید و استفاده اثر بخش از منابع و قواعد مؤثر است و باعث تجدید حیات ملی می‌شود (Schumpeter, 1934). به عقیده «آرتور کول» کارآفرینی عبارت است از فعالیت هدفمند که شامل یک سری تصمیمات منسجم فرد یا گروهی از افراد برای ایجاد، توسعه یا حفظ واحد اقتصادی است. از دیگر سو «Robert Naishtat» فرهنگ کارآفرینی را قبول مخاطره، تعقیب فرصتها، ارضای نیازها از طریق نوآوری و تأسیس یک کسب و کار می‌داند. به عبارت دیگر، فرآیندی که بتوان با استفاده از خلاقیت، عنصر جدیدی را همراه با ارزش جدید با استفاده از زمان، منابع، ریسک و به کارگیری دیگر عوامل، به وجود آورد، کارآفرینی گویند. جامعه شناسان و روانشناسان، ابعاد فرهنگی و اجتماعی تأثیرات محیط بر فرد و ویژگی‌های شخصیتی آن را بررسی کرده‌اند. بی‌شک در توسعه فرهنگ کارآفرینی نیز عوامل متعددی دخیل هستند که ضروری است، درجه تأثیرگذاری هر یک از آنان مشخص شود (Ahmadpour Dariani and Moghimi, 2006).

Ockhaus (1982) به نقل از Sawyer بیان می‌کند که کارآفرینی را می‌توان در دامنه وسیعی از وظایف مشاهده کرد. این وظایف می‌تواند شامل نوآوری محض تا کارهای معمولی باشد و کارآفرینی را نه تنها به طور مستقل و فردی، بلکه در تمام سازمان‌هایی که در آنها تصمیم‌گیری‌های متهورانه اتخاذ می‌شود و بر ترکیب و تخصیص منابع در شرایط بی ثبات تأثیر می‌گذارد، می‌توان یافت (Ockhaus, 1982). کارآفرینی را می‌توان یک فرآیند پویا نامید که شامل آرمان، تحول، دگرگونی و خلاقیت می‌

شود. این فرآیند به کاربرد نیرو و انگیزه‌ی افراد در جهت خلق و اجرای ایده‌های نو و هم چنین راه حل‌های کاربردی احتیاج دارد. میل به خطرپذیری حساب شده براساس زمان، ارزش خالص یا فرصت شغلی، توانایی تشکیل یک تیم در ارتباط با انجام یک کار پرخطر، داشتن مهارت خلاق در نظم بخشیدن به منابع مورد نیاز، داشتن مهارت اساسی در پی‌ریزی و طراحی یک طرح منسجم و پایدار شغلی، داشتن چشم اندازی برای یافتن فرصت‌هایی که دیگران نمی‌توانند در یک موقعیت به هم ریخته و پرآشوب دریابند از اجزای اصلی این فرآیند هستند (Sahlman, 1999).

Hisrich *et al* (2002) کارآفرینی را فرایند خلق چیزی جدید و با ارزش می‌داند که با صرف زمان و کوشش و ریسک‌های توأم مالی، روانی و اجتماعی و کسب پاداش مادی، رضایت شخصی و استقلال عجیب است. کارآفرینی فرآیند خلق ابتکارها و نوآوری‌ها و ایجاد کسب و کار جدید در شرایط خطر خیز از طریق کشف فرصت‌ها و بهره‌گیری از منابع می‌باشد و کارآفرین کسی است که با کشف و شناخت فرصت‌های محیطی و بهره‌گیری مناسب از منابع بتواند در شرایط پرابهام و مخاطره‌آمیز به ابتکارات و نوآوری‌ها و ایجاد کسب‌وکار جدید بپردازد (Glej, 2005). Tina (2003) کارآفرینی را هر نوع کوشش در ایجاد کسب و کار جدید یا فعالیت‌های جدید مخاطره‌آمیز همچون خوداشتغالی، ایجاد یک سازمان جدید و یا توسعه سازمانی می‌داند که از طریق یک فرد، یک تیم و یا یک سازمانی که قبلاً تأسیس شده است؛ به عبارت دیگر می‌توان گفت کارآفرینی یک سبک مدیریتی است که شامل تعقیب فرصت‌ها بدون توجه به منابعی که هم‌اکنون در کنترل است شود (Dacin *et al*, 2010).

کارآفرینی شامل مطالعه و شناسایی منابع، فرصت‌ها، فرآیند کشف یا خلق، بهره‌برداری از فرصت‌ها و استعدادهاى افراد در محیط سازمانی که آنها مشغول کشف، بهره‌برداری و ارزیابی از این فرصت‌ها هستند، می‌شود (Gregoire *et al*, 2006). کارآفرینی عبارت است از تمام فعالیت‌هایی که به منظور تولید و خلق چیزهای جدیدی از قبیل کالاهای جدید، روش‌های جدید تولید، یا ایجاد بازارهای جدید، انجام می‌گیرد (Thoren, 2007).

در دهه‌ی اخیر شاخه‌های جدیدی از کارآفرینی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. تا آنجا که از کارآفرینی علاوه بر موتور توسعه اقتصادی به مثابه موج تحول‌آفرین و ارزش‌آفرین در حیطه‌های اجتماعی و فرهنگی نیز یاد شده چونکه باعث به وجود آمدن ارزش و ایجاد ثروت در سازمان‌ها و جوامع می‌شود (Katsikis and Kyrgidou, 2007). در مجموع می‌توان گفت، اگر چه تعاریف گوناگونی از کارآفرینی ارائه شده است اما صاحب‌نظران در مجموع کارآفرینی را فرآیند شناسایی فرصت‌های اقتصادی، ایجاد کسب و کار و شرکت‌های جدید، نوآور و رشد یابنده و مخاطره‌آمیز برای بهره‌برداری از فرصت‌های شناسایی شده می‌دانند که در نتیجه آن کالاها و خدمات جدیدی عرضه می‌شود (El Harbi and Anderson, 2010).

۲- مفهوم کارآفرینی کشاورزی

امروزه، بخش کشاورزی با مباحثی نظیر رقابتی شدن بازار، آزادسازی تجاری، کاهش کنترل دولت در فعالیتهای اقتصادی، خصوصی سازی، تمرکززدایی و کشاورزی رقابتی بین‌المللی مواجه است. بنابراین، با توجه به تحولات صورت گرفته در بخش

کشاورزی، افزایش نرخ بیکاری در این بخش و نقش کارآفرینی در توسعه اقتصادی، لزوم توجه به توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی روز به روز آشکارتر می‌شود (Klaggher and Aghaei, 2014). کارآفرینی در بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات از نظر بنیادی مفهومی مشابه دارند. بر این اساس، کارآفرینی در کشاورزی به معنای به کارگیری خلاقیت و نوآوری در فعالیت های مرتبط با کشاورزی است و زمینه های کارآفرینی متنوعی در این بخش وجود دارد. در واقع نواحی روستایی، محیط بکر بروز کارآفرینی است. فعالیت هایی از جمله زراعت، باغداری، گلخانه، پرورش دام و طیور، زنبور عسل و فعالیت های جنگل داری، آبخیزداری، حفظ و توسعه محیط زیست و... مهمترین زمینه های بروز کارآفرینی کشاورزی هستند (Karami and Aghi, 2015).

۳- اهمیت کارآفرینی در بخش کشاورزی

از جمله راهکارهای مهم توسعه اقتصادی، ایجاد اشتغال بوده که مهمترین ساز و کار و ابزار آن کارآفرینی است. کارآفرینی باعث کاهش بیکاری، افزایش بهره‌وری و افزایش درآمد مردم می‌شود. کارآفرینی ابزار نیرومندی است که بهره‌گیری از آن و فرصت های ناشی از آن میتواند باعث رفع مشکلاتی نظیر بیکاری و کمبود نیروی انسانی خلاق شده و رقابت پذیری را موجب می‌شود (Khosravi Puro Dehghanpour, 2015). و عامل اساسی در پیدایش ایده های جدید کسب و کار جدید است (Heinonen and Poikkijoki, 2006).

توجه به کارآفرینی در بخش کشاورزی از آن جهت حائز اهمیت می باشد که این بخش، یکی از بخش های اقتصادی مهمی است که با توجه به شرایط موجود جهانی، ناگزیر باید برای مقابله با چالش های اشتغال در کشور باید از آن مدد گرفت زیرا بخش کشاورزی دارای فرصت های بالقوه زیادی برای انجام فعالیت های کارآفرینی می باشد. بنابراین توجه به کارآفرینی در بخش کشاورزی بسیار ضروری می باشد. برای سوق دادن جوانان دانش آموخته به سمت کارآفرینی و تربیت افرادی کارآفرین در آینده، ایجاد و توسعه برخی ویژگی ها، توانایی ها و مهارت ها ضروری به نظر می رسد که این مهم از طریق ترویج و آموزش کارآفرینی امکان پذیر می باشد (Subhani, 2012).

البته باید توجه داشت که توسعه کارآفرینی فرآیندی پیچیده، بلندمدت و فراگیر است که البته نقش به سزایی در رشد و توسعه اقتصادی دارد، به طوری که امروزه کارآفرینی به راهبردیتترین و مهمترین ابزار اقتصادی جوامع پیشرفته تبدیل شده است. در واقع رشد و توسعه اقتصادی مرهون کارآفرینان و فعالیت های کارآفرینانه است. از این رو لازمه دستیابی به توسعه و پیشرفت اقتصادی، توسعه کارآفرینی است (Zali and Razavi, 2008). از سوی دیگر صاحب نظران توسعه معتقدند که ریشه بسیاری از مشکلات کشورهای در حال توسعه در توسعه نیافتگی روستاهای آنها است. با توجه به نقش و جایگاه روستاها در فرآیندهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس محلی، منطقه ای، ملی و بین المللی و پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی

چون فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری، مهاجرت، حاشیه‌نشینی شهری و ...، ضرورت توجه به توسعه روستایی و حتی تقدم آن بر توسعه شهری مورد تأکید قرار گرفته است (Azekia, 2004). در این راستا کشاورزی به عنوان محور توسعه در مناطق روستایی، بخشی است که جهت تولیدات و کارآفرینی در بخشهای وابسته، دارای توانهای افزایشی غیرقابل مقایسه با سایر بخشهای اقتصادی است و به جرأت میتوان گفت که توسعه سایر بخشها به آن وابسته است (Heydari Sarban, 2012). لذا پرداختن به توسعه کارآفرینی کشاورزی، برای دست اندرکاران این بخش از اهمیتی حیاتی برخوردار است؛ چرا که اگر بهره‌برداران بخش کشاورزی با مشکلاتی از جمله عدم جذابیت سرمایه گذاری در کشاورزی، ضعف فضای کسب و کار، عدم حمایت های لازم از طرف دولت و سازمانهای محلی، بهره‌وری پایین بهره‌برداران و منابع، فقدان توانمندی های حرفه ای و کمبود نیروی انسانی خلاق و پویا مواجه نباشند، می‌توانند منابع را به نحو مطلوب به کار گیرند، در غیر اینصورت فقر، توسعه نیافتگی، نابرابری فزاینده، بیکاری و مهاجرت ارمغان آن خواهد بود. بنابراین یکی از راهبردهای مهم توسعه، کارآفرینی کشاورزی است (Mirza Amini, 2004).

۴- کارآفرینی در آموزش عالی کشاورزی

در دهه اخیر و با افزایش فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، یکی از اساسی‌ترین دغدغه‌های مسئولان و متولیان امور، یافتن راه حلی برای مسئله بیکاری بوده است. بدیهی است نظام آموزش عالی کشور با تربیت افراد توانمند و تقویت فرهنگ خوداشتغالی در بین آنها می‌تواند در نهایت دانش‌آموختگانی را به جامعه عرضه کند که خلاقانه با شناسایی فرصت‌ها در جهت فراهم کردن مشاغل تازه گام برمی‌دارند (Hosseinpour and Zarei, 2010). نظام‌های آموزشی کشورهای مختلف تلاش راهبردی هدفمندی را برای تلفیق کارآفرینی در برنامه آموزشی خود همراه با فراهم‌آوری ابزارها و سازوکارهای الزم اعمال کرده‌اند تا بتوانند از راهبرد آموزش کارآفرینی یا آموزش کارآفرینانه جهت ارتقای شایستگی‌های مورد انتظار جامعه و بازار کار از دانش‌آموختگان کشاورزی بهره‌مطلوب را ببرند (Sharifzadeh et al, 2014). اما برخلاف این تصور آرمانی روند فعالیت‌های آموزش عالی کشور به ویژه در بین رشته‌های مختلف بخش کشاورزی به شکل دیگری رقم خورده است. نتایج نشان داده است که تعداد دانشجویان و فارغ‌التحصیلان بخش کشاورزی در سالیان اخیر به شدت رشد داشته است در صورتی که وضعیت اشتغال آنان چندان مناسب نمی‌باشد.

بنابراین با توجه به نرخ فزاینده بیکاری در کشور به ویژه در بین فارغ‌التحصیلان بخش کشاورزی، حاکی از آن است که احتمالاً آموزش‌های ارائه شده در نظام آموزش عالی کشاورزی و در همین راستا مراکز آموزش کشاورزی منطبق با نیازهای فعلی جامعه نیست و یا عدم کارایی آموزش‌ها به این امر منجر می‌شود که فارغ‌التحصیلان به ایجاد مشاغل مناسب برای خود قادر نباشد (Hosseini et al, 2010).

بدیهی است هدف غائی آموزش عالی کشاورزی، تربیت دانش‌آموختگانی کارآفرین است که پس از پایان تحصیلات خود بتوانند با استفاده از منابع و فرصت‌های موجود نسبت به ایجاد شغلی مرتبط با آموخته‌های دانشگاهی مبادرت ورزند. چنین رویکردی به آموزش عالی در نتیجه تفکر کارآفرینانه و توجه دلسوزانه حاصل می‌شود.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش کتابخانه‌ای و میدانی بود. هدف تحقیق طراحی الگوی توسعه کارآفرینی و بررسی نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌های آن در مرکز آموزش عالی امام خمینی (ره) وزارت جهاد کشاورزی به عنوان یکی از مراکز آموزش کشاورزی پیش‌رو در بحث کارآفرینی بود. برای دستیابی به هدف نخست تحقیق، پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه کارآفرینی در مراکز آموزش عالی کشاورزی مورد بررسی قرار گرفت و از تکنیک SWOT با ۳۰ نفر از پاسخگویان دانشجویان کارآفرین و اساتید ناظر طرح‌ها جهت شناسایی نقاط ضعف، قوت، فرصت و تهدیدها بهره گرفته شد. لازم به ذکر است که در ادامه به منظور شناسایی مورد مطالعه مرکز آموزش عالی امام خمینی (ره) اطلاعاتی از وضعیت و برنامه‌های کارآفرینی صورت گرفته مطرح شده است.

مورد مطالعه

دنیای حاضر، شاهد تغییرات سریع علوم، فناوری و تنوع در محصولات جدید می‌باشد. امروزه برای سازگاری و تعادل اثربخش با رقابت جهانی، تنها کارآفرین نمودن بخش خصوصی کافی نیست بلکه بخش دولتی نیز باید کارآتر و اثربخش‌تر از قبل در جامعه حاضر شود. از طرف دیگر، با توجه به نقش و اهمیت کارآفرینی در توسعه اقتصادی کشور و لزوم پرداختن دانشجویان و دانش‌آموختگان مراکز آموزش عالی به فعالیت‌های کارآفرینانه به جای جست و جوی شغل در سازمان‌های دولتی و خصوصی موجود، مرکز آموزش عالی امام خمینی (ره) را بر آن داشت که در سال ۱۳۸۸ پارک علم و فناوری دانشجو را با محوریت توسعه فعالیت‌های کارآفرینی احداث نماید. در ادامه سیاست‌های آموزشی و تشویقی در زمینه‌های مرتبط با کارآفرینی و آماده سازی دانشجویان و فارغ التحصیلان برای ورود به بازار کار واقعی، مزرعه آموزشی کارآفرینی به وسعت ۵ هکتار در محل اراضی مرکز و جنب کلاس‌های درسی دایر شد. این مزرعه از بخش‌های مختلف گلخانه، کشت گیاهان زراعی و باغی و گیاهان دارویی تشکیل گردید و هدف آن ایجاد امکان کار و فعالیت عملی فراگیران و آشناسازی آنها با دنیای واقعی تولید، کاهش ریسک فعالیت‌های نوآورانه و ابتدایی آنها و در نهایت آماده سازی ایشان برای کارآفرینی و اشتغال‌زایی بود. برگزاری گردهمایی ملی دانش‌آموختگان و دانشجویان کارآفرین مرکز آموزش عالی امام خمینی (ره) یکی دیگر از فعالیت‌های مربوط به توسعه و تشویق کارآفرینی در این مرکز بوده است. همچنین گروه‌های آموزشی، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان این مرکز در نمایشگاه‌های متعددی با موضوعات کارآفرینی و تجاری سازی در سال‌های اخیر شرکت نموده‌اند. اجرای طرح‌های کارحین تحصیل و کارآفرینی به عنوان یکی از

مهمترین برنامه‌های توانمندسازی دانشجویان و فارغ‌التحصیلان از جمله برنامه‌های جدید این مرکز بود. طی این طرح‌ها بیش از ۷۰ دانشجو و ۱۵ مدرس و عضو هیات علمی به صورت مستقیم درگیر فعالیت‌های کارآفرینانه شدند. با توجه به این سوابق این مرکز به دنبال اجرای اثربخش و هدفمند برنامه‌های کارآفرینی آتی است. ارائه الگوی کارآفرینانه می‌تواند زمینه ساز اجرای هدفمند برنامه‌های توسعه کارآفرینی قرار گیرد.

تحلیل سوات (SWOT)

کلمه سوات (SWOT)، مخفف کلمات نقاط قوت (S)، نقاط ضعف (W)، فرصت‌ها (O) و تهدیدها (T) است. این تحلیل در مجموع به دو دسته عوامل بیرونی و درونی طبقه‌بندی می‌شود. موارد مربوط به فرصت‌ها و تهدیدها مربوط به عوامل خارجی بوده و موارد مربوط به نقاط قوت و ضعف، مربوط به عوامل داخلی سازمان (واحد، بخش) هستند که از ادغام سازنده آن‌ها، می‌توان به راهبردهای مؤثر دست یافت (Eftekhari and Mahdavi, 2006).

در تحلیل SWOT همان‌طور که ذکر شد با دو دسته عوامل بیرونی (خارجی) و عوامل درونی (داخلی) مواجه هستیم:

الف) عوامل بیرونی

این عوامل خارج از سازمان، واحد یا بخش مورد نظر بوده که بر فعالیت‌های آن تأثیر دارند اما در اختیار آن سازمان، واحد یا بخش نیست. هدف از بررسی محیط بیرونی، تهیه فهرستی محدود از فرصت‌هایی که می‌تواند به یک سازمان، واحد یا بخش مورد نظر سود رسانده یا تهدیدهایی که باید از آنها اجتناب شود، می‌باشد. لذا عوامل بیرونی خود به دو نوع می‌باشد:

- فرصت‌ها: فرصت یک قابلیت یا موقعیت یا آن‌چه که سازمان، واحد یا بخش را در رسیدن به اهداف یاری نماید و به عنوان موتور محرکه و شتاب‌دهنده است.

- تهدیدها: تهدید یک قابلیت یا موقعیت نامطلوب برای سازمان، واحد یا بخش است که به عنوان مانعی بر سر راه توسعه مطلوب آن قرار دارد و آن را از رسیدن به اهداف باز می‌دارد.

بایستی این نکته را در نظر داشت که آنچه برای یک سازمان، واحد یا بخش به عنوان تهدید قلمداد می‌شود ممکن است برای سازمان واحد یا بخش دیگر فرصت باشد و لذا فرصت یا تهدید بودن یک عامل نسبی است؛ اینجاست که ضرورت تحلیل SWOT نشان داده می‌شود.

ب) عوامل درونی

این عوامل، در اختیار سازمان، واحد یا بخش مورد نظر است و قابلیت ترمیم و اصلاح توسط مدیران داخلی را دارد. هدف از بررسی محیط درونی تهیه فهرستی از نقاط قوت است که سازمان برای به دست آوردن سود باید از آن‌ها بهره‌برداری نماید و یا نقاط ضعفی که برای جلوگیری از ضرر یا کاهش سود باید از آن‌ها اجتناب نماید. عوامل درونی نیز همانند عوامل بیرونی دو نوع می‌باشد:

- نقاط قوت: نقاط قوت، یک شایستگی، قابلیت و مزیتی رقابتی در مقابل رقبا است و نقاط اتکای سازمان، واحد یا بخش بوده که با استفاده از آن به اهداف خود نزدیک‌تر می‌شود.

- نقاط ضعف: ضعف یک محدودیت یا کمبود، در توانایی‌ها و قابلیت‌ها است که مانع عملکرد اثر بخش‌تر سازمان، واحد یا بخش می‌شود. نقاط ضعف، مختل‌کننده فعالیت‌های سازمان بوده و در رسیدن سازمان به اهداف خلل ایجاد می‌کند پس لازم است تا سازمان این عوامل را در حد امکان به حداقل برساند.

یافته‌ها

۱- مدل توسعه کارآفرینی در مرکز آموزش عالی امام خمینی (ره)

امروزه بیش از گذشته موسسات آموزش عالی باید به دنبال رهیافت‌هایی برای پاسخگویی به نیازهای اجتماعی و اقتصادی جوامع باشند. در این میان افزایش بیکاری در میان گروه‌های تحصیل کرده به خصوص دانش‌آموختگان نظام آموزش عالی کشاورزی ایران به یکی از بزرگترین مشکلات اقتصادی - اجتماعی کشور تبدیل شده است. مراکز آموزش عالی باید از رویکرد سنتی با هدف آموزش به رویکرد جدید یعنی تبدیل دانش و اطلاعات به محصولاتی با قابلیت تجاری سازی و تربیت نیروی انسانی سازگار با نیازهای بازار کار و با مهارت و تخصص بالا، تغییر پیدا کنند. این مسئله ضرورت توجه به مقوله کارآفرینی و ترویج آن در مراکز آموزش عالی کشاورزی را پیش از پیش آشکار ساخته است. باید توجه نمود که برای ترویج صحیح کارآفرینی بایستی تمام ارکان نظام آموزش عالی کارآفرینانه باشد. بنابراین، وجود مؤسسات آموزش عالی کارآفرینانه مورد نیاز است.

از طرف دیگر مروری بر مدل‌های کارآفرینی به طور عام و کارآفرینی کشاورزی به طور خاص، گویای نوپا بودن این مفهوم و نهادینه نشدن آن در مراکز آموزش کشاورزی است. با اینحال مطالعات مختلفی در زمینه کارآفرینی به انجام رسیده است که هرکدام سعی در ارائه راهکاری برای توسعه کارآفرینی نموده‌اند. به طور مثال، در تحقیق Khosravi Puro Dehghanpour (2015) کارآفرینی در بخش کشاورزی از طریق ایجاد و گسترش مشاغل خانگی مورد بررسی قرار گرفته و به پتانسیل اشتغالزایی و انعطاف‌پذیری آنان اشاره شده است. و یا در تحقیق نصیری‌پور و همکاران (Nasiripour et al, 2013). مولفه‌های فردی موثر بر توسعه کارآفرینی سازمانی در بیمارستان‌های دولتی ایران مورد بررسی قرار گرفته است. Dehghan et al (2012) نیز توسعه کارآفرینی در نظام اداری (بخش دولتی) را مورد توجه قرار دادند. آنها به این نتیجه رسیدند که در نظام اداری عوامل سه‌گانه ساختاری، رفتاری و زمینه‌ای بر کارآفرینی موثر است و سازمان‌های دولتی باید به تغییر نگرش مدیریتی و توسعه رویکرد راهبردی،

اصلاح ساختار مبتنی بر راهبردهای جدید، توسعه آموزش‌های مهارتی و تمرکززدایی برای افزایش مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها و اصلاح سیستم‌ها و روش‌های کاری به منظور ارتقای مستمر عملکرد سازمانی توجه نمایند. بنابراین مشاهده می‌شود که تحقیقات مختلف عوامل موثر مختلفی را بر توسعه کارآفرینی نام می‌برند. الگوها و مدل‌های توسعه کارآفرینی سازمانی نیز در سطوح مختلف عوامل و شرایط عدیده‌ای را برای توسعه کارآفرینی نام می‌برند. برای نمونه براساس الگوی مفهومی دیده‌بان جهانی کارآفرینی که یکی از کاملترین الگوها می‌باشد، شرایط چارچوب کارآفرینانه که به ایجاد کسب و کارهای جدید کمک می‌کند عبارتند از؛ سیاست‌های دولت، آموزش و تربیت، انتقال تحقیق و توسعه، زیرساخت‌های قانونی و تجاری و دسترسی به زیرساخت‌های فیزیکی (Zivodar and Ghasemi, 2011).

با توجه به تجربیات و تحقیقات قبلی مرکز آموزش عالی امام خمینی (ره) با در نظر داشتن نقش مهم کارآفرینی در تربیت نیروی انسانی کارآمد، همواره ایجاد بستری مناسب برای ارتقای کارآفرینی در بین دانشجویان، کارکنان و حتی بهره‌برداران کشاورزی را از اولویت‌های اصلی خود قرار داده است و اقدامات هدفمند خود را مبتنی بر مدل توسعه کارآفرینی کورانکو و همکاران طراحی و اجرا نموده است. این الگو دارای ۵ حوزه فعالیتی و برنامه‌ریزی به شکل (۱) است.

شکل ۱- مدل کارآفرینی مراکز آموزش عالی کشاورزی

Figure 1- Entrepreneurship model of agricultural higher education centers

۲- تحلیل استراتژیک وضعیت توسعه کارآفرینی

الف- نقاط قوت و ضعف درونی مراکز آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی

همانگونه که ذکر شد منظور از نقاط قوت، ویژگی‌های مثبت و توانمندی‌های مراکز آموزش کشاورزی و منظور از نقاط ضعف، محدودیت‌ها و کمبودهایی است که در این مراکز برای توسعه کارآفرینی وجود دارد. به طور کلی نقاط ضعف و قوت معطوف به عواملی است که تحت کنترل مدیریت مرکز آموزش است و این مراکز می‌توانند برای اداره‌ی آن برنامه‌ریزی نمایند.

جدول ۱- ارزیابی نقاط قوت و ضعف ناشی از عوامل داخلی

Table 1 - Assessment of strengths and weaknesses due to internal factors

نماد Symbol	گویه‌ها items	نقاط قوت Strengths
S1	وجود دانشجویان مستعد، کارآفرین و عمل‌گرا	
S2	وجود امکانات زیرساختی مناسب	
S3	اجرای طرح‌های مشوق کارآفرینی (کارحین تحصیل و کارآفرینی)	
S4	رویکرد مثبت و سازنده مدرسان و اعضای هیات علمی نسبت به موضوع کارآفرینی	
S5	وجود انجمن کارآفرینی و پارک علم و فناوری	
S6	توجه به آموزش‌های عملی تخصصی	
S7	اصلاح ساختارهای اداری به سمت حمایت از توسعه کارآفرینی	
S8	حمایت سازمان‌های بالادستی از توسعه کارآفرینی (برای نمونه موسسه آموزش عالی علمی کاربردی و سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی)	
W1	محدودیت مالی برای حمایت از طرح‌های کارآفرینی	نقاط ضعف Weaknesses
W2	غالب بودن روحیه مدرک‌گرایی در بین دانشجویان	
W3	ارزیابی دانشجویان براساس محفوظات نظری و نه توانایی عملی	
W4	ساختار نامناسب مراکز (بوروکراسی اداری) و عدم وجود امکانات لازم جهت حمایت از تمامی کارآفرینان	
W5	علاقه بخش اعظمی از دانشجویان به استخدام در ادارات دولتی	
W6	ارتباط ضعیف مراکز با بخش اجرا	
W7	پایین بودن سطح مهارت دانشجویان	
W8	عدم توجه به تجاری‌سازی دستاوردها	
W9	عدم توسعه کانون‌های کارآفرینی فارغ‌التحصیلان	

ب- فرصت‌ها و تهدیدات بیرونی مراکز آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی

قسمت دیگر تحلیل سوات مربوط به بررسی فرصت‌ها و تهدیدات بیرونی مراکز آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی است. در این بخش منظور از فرصت‌ها موقعیت‌های مطلوب و مساعد بیرونی جهت توسعه کارآفرینی و منظور از تهدیدات، موقعیت‌های نامساعد یا نامطلوب بیرونی هستند که بر توسعه کارآفرینی در مراکز تاثیر نامطلوب گذاشته و مانع توسعه آن می‌شوند.

ج- استراتژی‌ها و راهکارهای توسعه کارآفرینی در مراکز آموزش کشاورزی

در این بخش با توجه به نقاط ضعف و قوت درونی و فرصت‌ها و تهدیدات محیطی مطرح شده در بخش‌های قبل، استراتژی‌ها و راهکارهای مقابله با تهدیدات، بهره‌گیری از فرصت‌ها، رفع نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت جهت توسعه کارآفرینی در مراکز آموزش کشاورزی در چهار گروه زیر ارائه می‌شود. لازم به ذکر است که راهبردهای چهارگانه در حوزه‌های "راهبردهای تهاجمی، راهبردهای اقتضایی، راهبردهای انطباقی و راهبردهای تدافعی" استخراج گردید.

جدول ۲- ارزیابی نقاط فرصت و تهدید ناشی از عوامل بیرونی

Table 2 - Assessment of opportunities and threats caused by external factors

نماد Symbol	گویه‌ها items	فرصت Opportunity	تهدید Threat
----------------	------------------	---------------------	-----------------

وجود واحدهای آموزش کارآفرینی	O1	نقاط تهدید Threat
نزدیکی به بازار مصرف برای تولیدات کارآفرینان	O2	
اعلام حمایت سایر سازمان‌های دولتی از توسعه کارآفرینی (برای نمونه سازمان جهاد کشاورزی)	O3	
نامگذاری سالجاری به عنوان اشتغال و تولید و توجه به کارآفرینی	O4	
وجود ظرفیت‌های بالقوه در بخش کشاورزی و بکر بودن زمینه کسب و کار	O5	
وجود طرح‌های حمایت‌کننده از توسعه کارآفرینی	O6	
تثبیت اعتبارات مربوط به اجرای طرح‌های کارآفرینی در سازمانهای بالادستی	O7	
فرهنگ سازی ارزش دهی به کارآفرینی	O8	
کاهش شدید تعداد دانشجویان ورودی به مراکز آموزش	T1	
مشکلات مربوط به دسترسی به سرمایه اولیه جهت راه‌اندازی کسب و کار کارآفرینانه	T2	
طولانی بودن فرایند کسب مجوزهای مربوط به کسب و کار کارآفرینان	T3	
فقدان گسترش فرهنگ کارآفرینی در بین همه دانشجویان	T4	
موانع قانونی و حقوقی ورود به دنیای کسب و کار (ثبت شرکت، ثبت اختراع، مالکیت معنوی)	T5	
ریسک بالای کارآفرینی در بخش کشاورزی	T6	
نبود سرمایه گذار در بخش کشاورزی	T7	
نبود فرهنگ کار تیمی	T8	
اقدامات جزیره ای و منفک از هم	T9	

جدول ۳- گزینه‌های راهبردی TOWS
Table 3 - TOWS Strategic Options

فرصت‌های پیش‌روی توسعه کارآفرینی	تهدیدهای پیش‌روی توسعه کارآفرینی	راهبردهای توسعه کارآفرینی در مراکز آموزش کشاورزی Entrepreneurship Development Strategies in Agricultural Education Centers
راهبردهای حداکثر- حداقل (ST)	راهبردهای حداکثر- حداقل (SO)	نقاط قوت توسعه کارآفرینی Strengths of entrepreneurship development
۱- توسعه و تقویت انجمن‌ها و کانون‌های کارآفرینی	۱- شناسایی دانشجویان مستعد، آموزش و تشویق آنها جهت راه‌اندازی کسب و کارهای کارآفرینانه	
۲- ایجاد و تقویت مراکز کارآفرینی	۲- اجرای هر چه بیشتر طرح‌های کارآفرینی و کارحین تحصیل و تأمین هزینه اولیه کارآفرینی از محل طرح‌ها	
۳- تثبیت ساختاری و قانونی بودجه مربوط به طرح‌های توسعه کارآفرینی	۳- کاهش ریسک فعالیت‌های تولیدی دانشجویان با دراختیار قراردادن امکانات اولیه شروع کسب و کار	
۴- برقراری ارتباط با سازمان ثبت و مراکز مسئول جهت تسهیل ثبت شرکت، ثبت اختراع و ...	۴- فعال سازی مشاوره شغلی و کسب و کار در مراکز	
۵- توسعه فرهنگ کارآفرینی در جامعه از طریق آموزش‌های همگانی	۵- اطلاع رسانی گسترده در خصوص نتایج عملی آموزش‌ها و حمایت‌های کارآفرینی جهت جذب تعداد بیشتر دانشجو	
۶- ایجاد شرکت‌ها و موسسات مالی و اعتباری خاص، جهت حمایت از کارآفرینان به وسیله سرمایه گذاری در پروژه‌های کارآفرینانه	۶- رایزنی و هماهنگی با سازمانهای متولی مجوزهای کسب و کار توسط مدیریت مراکز جهت تسریع در کار	
۷- اصلاح ساختار اداری به سمت توسعه کارآفرینی با توجه به تاکید سازمان‌های بالادست	۷- شناسایی و جذب اعتبارات کارآفرینی دستگاه‌های مختلف اداری	
۸- حرکت در جهت توسعه کارآفرینی با یک برنامه منسجم و هدفمند و اجتناب از اجرای پروژه‌های جزیره‌ای و منفک از هم	۸- گسترش فرهنگ کار تیمی با دراختیارقراردان طرح‌های کارآفرینی به تعاونی‌ها و با مجموعه دانشجویان	
	۹- برقراری ارتباط و معرفی کارآفرینان برتر	
راهبردهای حداقل- حداقل (WT)	راهبردهای حداقل- حداکثر (WO)	نقاط ضعف توسعه کارآفرینی Weaknesses Entrepreneurship Development
۱- ایجاد تغییر و تحول در برنامه‌های درسی، محتوای درسی، برنامه‌های آموزشی و روش‌های تدریس در مراکز با رویکرد ترویج و توسعه کارآفرینی در جامعه	۱- تغییر نظام ارزشیابی به نظام ارزش دهنده فعالیت‌های عملی و کارآفرینانه	
۲- افزایش مهارت‌های عملی دانشجویان که باعث افزایش فرصت اشتغال شده و جذب دانشجو را در مراکز تسهیل می‌نماید.	۲- طراحی و اجرای فعالیت‌های فرهنگی و ترویجی به منظور اصلاح نگرش‌ها و تغییر گرایش‌ها دانشجویان	
۳- افزایش ارتباط با بخش اجرا و کاهش زمان کسب مجوزهای لازم کسب و کار	۳- برقراری ارتباط موثر با بخش خدمات و صنعت توسط مراکز کارآفرینی و یا انجمن‌های کارآفرینی	
۴- کمک به تجاری سازی دستاوردهای کارآفرینانه دانشجویان برای کاهش ریسک آنان	۴- طراحی و برگزاری دوره‌های تربیت اساتید، مدرسان و مشاوران کارآفرینی و تهیه متون آموزشی مورد نیاز	
	۵- استفاده از منابع سازمانهای دولتی برای توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه	

۶- ارائه مطالب ترغیب کننده به کارآفرینی در واحدهای کارآفرینی جهت تغییر روحیه مدرک گرایی و استخدام دولتی دانشجویان

بحث و نتیجه گیری

با توجه به نقش و جایگاه نظام آموزش در تأمین نیروی انسانی ماهر و متخصص مورد نیاز برای جامعه، بی هیچ شکی می توان اظهار کرد که دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی قابلیت های بسیار فراوانی در توسعه امر کارآفرینی از طریق ارائه انواع آموزشهای رسمی را دارا می باشند. از طرفی اهمیت بخش کشاورزی در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور ایجاب میکند تا این مراکز برای ایجاد و رونق کسب و کارهای کشاورزی به مقوله کارآفرینی توجه نمایند چراکه امروزه کارآفرینی نیروی محرکه اصلی در توسعه اقتصادی و از توسعه آن از مشخصه های یک اقتصاد سالم است.

مراکز آموزش کشاورزی نقش بسیار مهمی در بسترسازی، ظرفیت سازی، فرهنگ سازی و ترویج فرآیند کارآفرینی و به دنبال آن کارآفرینی پایدار ایفا می کنند. بنابراین به طور کلی توصیه می شود توسعه کارآفرینی در سرفلوحه تمامی برنامه های آموزشی مراکز آموزش کشاورزی قرار گیرد و این مراکز را به سازمان هایی کارآفرین پرور تبدیل سازد.

به واسطه همین اهمیت، تحقیق حاضر به دنبال ارائه یک مدل توسعه کارآفرینی در مراکز آموزش جهاد کشاورز بود. با استفاده از این مدل و تبدیل شدن مراکز به سازمانی آموزشی و کارآفرین محور، می توان امیدوار بود که خروجی این مراکز نیروهایی کارآفرین، توانمند و خلاق و مولد برای اقتصاد کشور خواهد بود. از اینرو سعی گردید از مدل های علمی و ساختارگرایانه موجود در ادبیات کارآفرینی برای برنامه ریزی و اجرای فعالیت ها استفاده گردد. مروری بر تحقیقات پیشین، پیرامون مدل های کارآفرینی، گویان نوپا بودن این مفهوم مخصوصاً در بخش آموزش کشاورزی و عدم نهادینه سازی آن است. بنابراین نیاز به تأمین منابع علمی و بومی، براساس تفاوت های مکانی - فضایی به منظور سازماندهی و حمایت از توسعه کارآفرینی قویاً احساس می شود. این تحقیق با بررسی انواع مدل های کارآفرینی مدل (۱) را با توجه به مطابق بودن مولفه های آن با عناصر تحت مدیریت مراکز آموزش جهاد کشاورزی پیشنهاد می کند. این مدل با توجه به پوشش شاخص های متنوع از جمله ساختار، استراتژی ها، تحقیق و توسعه و فرهنگ سازمانی مدلی جامع و فراگیر محسوب می شود. به طور کلی تجربیات برنامه های گذاشته و در حال اجرای کارآفرینی این مرکز بیانگر این است که کارآفرینی حیطه ای کاملاً گسترده و بکر است و در صورت تأمین زیرساخت های لازم از طرف مخاطبان مورد توجه جدی قرار می گیرد. با اینحال لازم است که در اجرای برنامه های مذکور از اقدامات جزیره ای و منفک از هم اجتناب کرده و در چارچوبی مشخص و هدفمند به اجرای برنامه های مذکور پرداخت.

با توجه به نتایج حاصل از تحلیل استراتژیک توسعه کارآفرینی پیشنهادات زیر ارائه می گردد؛

- با توجه به عدم آشنایی دانشجویان با مقوله کارآفرینی پیشنهاد می شود که کارگاه‌های آموزشی مرتبط به صورت هدفمند و با کیفیت برگزار گردد تا از این طریق علاوه بر افزایش دانش فراگیران در زمینه مرتبط، نگرش آنها نیز بهبود یافته و انگیزه شروع فعالیت‌های کارآفرینانه ایجاد شود.
- استفاده از روش‌های مختلف اطلاع رسانی برای ترغیب دانشجویان جهت شرکت در طرح‌های کارآفرینی
- حمایت و پشتیبانی مدیران ارشد مراکز آموزش از فرهنگ نوآورانه و خلاقیت دانشجویان
- تخصیص منابع اعتباری به توسعه فعالیت‌های خلاقانه و کارآفرینانه
- شناسایی دانشجویان مستعد، کوشا و علاقمند و در اختیار قرار دادن امکانات کارآفرینی به آنها. این امر باعث تبلیغ مثبت جهت ترغیب سایر دانشجویان می شود.
- توانمندسازی تشکلهای علمی و کارآفرینی جهت تبادل اطلاعات و توسعه اقدامات مربوط به شروع فعالیت کارآفرینی
- پایدار بودن آموزش‌ها به نحوی که متناسب با مرحله کاری، آموزشهای لازم به کارآفرینان ارائه گردد.
- توجه ویژه به آموزشهای بازاریابی و فروش به منظور توانمندسازی کارآفرینان در جهت کسب منافع اقتصادی
- تشویق کارآفرینان برتر
- استفاده از زیرساخت‌های موجود در مراکز برای شروع فعالیت کارآفرینانه علاقمندان (این امر باعث کاهش هزینه شروع به کار متقاضیان می شود).
- شبکه سازی اقدامات کارآفرینانه و ایجاد زنجیره تولید به منظور کسب ارزش افزوده بالاتر.

منابع

- Anderson, RB., Dana, LP and Dana, TE. 2006.** Indigenous land rights, entrepreneurship, and economic development in Canada: "opting-in" to the global economy. *Journal of World Business*. 41(1): 45-55.
- Ahmadpour Dariani, M. 2007.** Entrepreneurship: Definitions, Theories, and Models. Tehran: Pardis Publishing Company. [In Persian].
- Ahmadpour Dariani, V. Moghimi, S.M. 2006.** Fundamentals of Entrepreneurship. Tehran, Frandish Publishing House. [In Persian].
- Azkiya, M. 2004.** Sociology of Rural Development and Underdevelopment in Iran. Tehran: Etefaat Publications. [In Persian].
- Dacin, PA., Dacin, MT and Matear, M. 2010.** Social entrepreneurship: Why we don't need a new theory and how we move forward from here. *The academy of management perspectives*. 24(3): 37-57.
- Drucker. PF. 1995.** Entrepreneurial Strategies, Calif. Manage. Rev. 27: 9-25.

Dehghan, R., Talebi, K. and Arabi, A. 2012. Entrepreneurship Development in the Administrative System (Study of the Situation in the Public Sector). National Conference on Entrepreneurship and Knowledge-Based Business Management. [In Persian].

El Harbi, S and Anderson, AR. 2010. Institutions and the shaping of different forms of entrepreneurship. *The Journal of Socio-Economics*. 39(3). 436-444.

Eftekhari, A. and Mahdavi, D. 2006. Rural tourism development strategies using SWOT model: Small Lavasan Rural District. *Humanities Lecturer. Geography Special Issue*. 10(2): 1-30. [In Persian].

Gregoire, DA., Noel, MX., Dery R and Bechard J. 2006. Is there Conceptual Convergence in Entrepreneurship Research? A Co-citation Analysis of the Frontiers of Entrepreneurship Research, 1981-2004. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 30 (3): 333-373.

Gleij, Z. 2005. Rural Entrepreneurship and Sustainable Development. *Soroush Women's Monthly*. Issue 63:12-13. [In Persian].

Heinonen, J and Poikkijoki, SA. 2006. An entrepreneurial-directed approach to entrepreneurship education: mission impossible? *Journal of Management Development*. 25(1): 80-94.

Hisrich Robert d and Peters. Michael. P. 2002. "Entrepreneurship" ; Fifth Edition; Mc Graw - Hill; Toronto.

Hosseinpour, D. and Zarei-Vash, F. 2010. Organizational Entrepreneurship Model (Case Study of Tehran Province Cooperative General Directorate). *Cooperative Journal*. 21(4). [In Persian].

Hosseini, M., Hosseini, S. and Soleimanpour, M. 2010. Identifying and analyzing barriers to entrepreneurship in higher agricultural education from the perspective of senior undergraduate students in Tehran province. *Research on the Economics and Development of Iranian Agriculture (Iranian Agricultural Sciences)*. 41(3): 359-368. [In Persian].

Heidari Sarban. 2012. Factors affecting the strengthening of farmers' entrepreneurship in rural areas. Case study: Meshkinshahr County. *Geography (Quarterly Scientific-Research Journal of the Iranian Geographical Association*. 10 (35). [In Persian].

Jevons, WS. 1881. Richard Cantillon and the Nationality of Political Economy. *Contemporary Review (Oxford, United Kingdom: The Contemporary Review Company Limited)*: 333-360.

Katsikis I and Kyrgidou L. 2007. Sustainable Entrepreneurship as a Strategy for Development: A Theoretical and Empirical Approach, accepted at the 27th Annual International Conference of the Strategic Management Society -SMS: The Challenges of Non-Market Influences on Market Strategies, 14-17, October 2007, San Diego, CA, USA.

Klyver, K., Hindle, K and Meyer, D. 2008. Influence of social network structure on entrepreneurship participation—a study of 20 national cultures. *International Entrepreneurship and Management Journal*. 4(3): 331-347.

Kuratko, DF and Hodgetts, RM. 2001. "Entrepreneurship: A Contemporary Approach", Harcourt College Publishers.

Khosravipour, B. and Kaykhan, Sh. 2013. Entrepreneurship education, an efficient approach towards employment of agricultural students. Monthly social, economic, scientific and cultural magazine of work and society. No. 163. [In Persian].

Khosravipour, B. and Dehghanpour, M. 2015. Entrepreneurship in the agricultural sector through the creation and expansion of home-based businesses. Journal of Entrepreneurship in Agriculture. 2(3). [In Persian].

Karami, Sh. Aghi, H. 2015. An analysis of approaches and models of entrepreneurship development, in the development of agricultural entrepreneurship. Journal of Entrepreneurship in Agriculture.2(2). [In Persian].

Klagher, P. and Aghaei, M. 2014. Investigating the role of agricultural entrepreneurship in rural development. Entrepreneurship in Agriculture. 1(1):61-83. [In Persian].

Morris, M and Lewis, P. 1995. "The determinants of entrepreneurial activity : implication for marketing", European Journal of Marketing. 29(7).

Mirza Amini, M.R. 2004. Strategies for developing entrepreneurship and rural employment. Collection of papers from the conference on the role of information technology in employment, Graduate Employment Assistance Organization. Supreme Council for Information. Tehran, 4. [In Persian].

Nasiripour, A.A., Raisi, P. and Hosseini, H. 2013. Individual factors affecting the development of organizational entrepreneurship in Iranian public hospitals. Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences. Volume 12: 681-694. [In Persian].

Ockhaus. R. 1982. "Risk Taking Propensity of Entrepreneurs"; Academy of Management Journal.

Sahlman, WA. 1999. The entrepreneurial venture: readings selected. Rutgers University Press.

Schumpeter, JA. 1934. The theory of economic development. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Sobhani, SMJ and Hossieni, SM. 2010. Agricultural Students' Attitude towards Educational Barriers of Entrepreneurial Training in Iran. International Conference On Agricultural Extension 2010 (AGREX'10) Malaysia.

Sobhani, S.M. 2012. Developing a conceptual model for promoting entrepreneurship in agricultural cooperatives. Master's thesis. Department of Agricultural Extension, Faculty of Agricultural Economics and Development, University of Tehran. [In Persian].

Shariatzadeh, A., Junaidi Shariatzadeh, H., Mansourfar, K., Irvani, H. and Hejazi, Y. 2004. Analysis of effective structures on entrepreneurship development in greenhouse production units in Iran. [In Persian].

Sharifzadeh, M.S., Abdollahzadeh, G. and Arabion, A. 2014. Ethical pathology of entrepreneurship and business development: A phenomenological approach. Quarterly Scientific Research Journal of Entrepreneurship Development. 7(4). [In Persian].

Thoren, K. 2007. Corporate Entrepreneurship as a Business Development Strategy. Doctoral Thesis. Stockholm, Sweden.

Zali, M.R. and Razavi, M. 2008. Obstacles to Entrepreneurship Development in Iran. Publisher: Faculty of Entrepreneurship, University of Tehran. [In Persian].

Zivodar, M. and Ghasemi, M. 2011. Prioritizing Facilitating Factors in Starting Small and Medium Businesses Using the Combined Value of Judgments Method in a Fuzzy Environment. Journal of Entrepreneurship Development. Issue 11: 167-186. [In Persian].